

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง ทักษะคิดเห็นของครูและผู้บริหารต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ในครั้งนี้ นำเสนอตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การบริหารงานวิชาการ
 - 1.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ
 - 1.2 ขอบข่ายของงานวิชาการ
 - 1.3 หลักการบริหารงานวิชาการ
 - 1.4 ปัญหาในการบริหารงานวิชาการ
2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 2.1 ปรัชญาการศึกษาที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 2.2 ความเป็นมาของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 2.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการปฏิรูปการเรียนรู้
 - 2.4 แนวคิดและความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 2.5 รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 2.6 บทบาทของครูและนักเรียน ตามแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ
4. กรอบความคิดในการวิจัย

การบริหารงานวิชาการ

กรอบการบริหารงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แบ่งการบริหารงานออกเป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และทวีล อริญเวศ (2545 : 31) ได้แบ่งงานในโรงเรียนประถมศึกษาออกเป็น 2 งาน คือ งานหลัก ได้แก่ งานวิชาการ และงานสนับสนุน ได้แก่ งานบุคลากร

งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนรวมทั้งงานโครงการพิเศษ

ดังนั้น งานที่มีความสำคัญที่สุดในการบริหารงานทั้ง 6 งาน ในโรงเรียน ประถมศึกษาคืองานวิชาการ เพราะงานวิชาการมิใช่เพียงให้นักเรียนอ่านออก เขียนได้ ทำเลขเก่งเท่านั้น แต่ยังคงรวมถึงการดำรงชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข งานวิชาการยังเน้นถึงการออกไปประกอบอาชีพได้ และเป็นงานที่รับผิดชอบต่อคุณภาพของพลเมืองที่จะออกไปพัฒนาประเทศในอนาคตด้วย (อ่ำภา บุญช่วย, 2537 : 2 - 3)

ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

กิติมา ปรีดีติติก (2532 : 47) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ นอกจากจะหมายถึงการให้ความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา วิชาหลักที่ถือว่าจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมแล้วยังหมายรวมถึง การอบรมศีลธรรมจรรยาและความประพฤติของนักเรียนเพื่อให้เป็นคนดี นอกเหนือจากการให้ความรู้ความสามารถที่พอจะนำมาเลี้ยงชีพได้อย่างมีความสุข ความพอใจตามเอกลักษณ์และสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนช่วยเหลือเมื่อแม่แก่เพื่อนบ้านและสังคมตามสมควรด้วย

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 16) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

อ่ำภา บุญช่วย (2537 : 2) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นการบริหารที่มีความยุ่งยากเพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอน ผู้บริหารจะต้องใช้ความพยายามและความสามารถเป็นอย่างมากในการนำคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2540 : 60) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารงานทุกประเภทที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอน ของครูและนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างจะต้องอาศัยการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อนำมาสนับสนุนงานวิชาการให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่จะบริหารงานวิชาการจะต้องศึกษาระบบงานดำเนินงานด้านวิชาการอย่างเป็นระบบ และบุคลากรทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดทั้งการให้ความร่วมมือกับฝ่ายบริหารในการบริหารงาน จึงจะทำให้การดำเนินการด้านงานวิชาการเป็นไปอย่างเรียบร้อยและบรรลุตามความคาดหวังที่ตั้งไว้

ขอบข่ายของงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุดและเป็นงานหลักของโรงเรียนที่ครูและผู้บริหารจะต้องเข้าใจขอบข่ายในการบริหารจัดการเป็นอย่างดี เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและถูกต้อง ซึ่งสมศักดิ์ คงเที่ยง (2540 : 61) ได้กำหนดขอบข่ายของงานวิชาการไว้ดังนี้

1. การเรียนการสอน
2. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน
3. การส่งเสริมลักษณะที่ดีของผู้เรียน
4. การนิเทศการศึกษาและตรวจเยี่ยม
5. การสนับสนุนงานวิชาการ

สำหรับ สุธีระ ทานตะวานิชย์ (2543 : 88-89) ได้กำหนดขอบข่ายของงานวิชาการไว้ดังนี้

1. งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. งานจัดการเรียนการสอน
3. งานวัสดุประกอบหลักสูตรเพื่อสื่อการเรียนการสอน
4. งานวัดผลและประเมินผล
5. งานห้องสมุด
6. งานนิเทศการศึกษา
7. งานการวางแผนและการกำหนดวิธีดำเนินงาน
8. งานส่งเสริมการสอน
9. งานประชุมและอบรมทางวิชาการ

จากขอบข่ายของงานวิชาการ งานวิชาการเป็นงานที่คาดหวังหลังจากการดำเนินงานแล้ว ผู้เรียนจะต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตรงตามความต้องการของฝ่ายบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน การดำเนินการจึงต้องให้ครอบคลุมทั้งหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียน แหล่งเรียนรู้ การนิเทศติดตาม การประชุมอบรมสัมมนา การวัดและประเมินผล และการดำเนินงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

หลักการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียน โรงเรียนจะดีมีคุณภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการ ซึ่งครูและผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญและมีหลักในการบริหารเพื่อให้การบริหารงานวิชาการมีคุณภาพและประสิทธิภาพโดย กิตติมา ปริดิติติก (2532 : 48-49) ได้กล่าวถึงหลักการในการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ ไว้ดังนี้

1. การจัดทำแผนงานวิชาการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือนโยบายหลัก
2. การบริหารงานวิชาการมุ่งในการร่วมมือกันทำงาน

3. ควรกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติ
4. ควรส่งเสริมผู้ร่วมงานให้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ
5. ริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานวิชาการ
6. ผู้บริหารควรใช้เทคนิคในการส่งเสริมคนอื่นมากกว่าการสอนผู้อื่น
7. มีการให้ขวัญกำลังใจในการทำงาน
8. ควรมีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ
9. ให้ครูเข้าใจวัตถุประสงค์และจุดหมายของการสอนทุกวิชาที่รับผิดชอบ
10. ติดตามและประเมินผลงาน

โดยสรุปแล้วหลักการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารงานด้านวิชาการเพื่อให้การดำเนินการในโรงเรียนดำเนินไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพตามหลักการ คือ การวางแผนงานวิชาการ การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบประเมินผลงาน และการปรับปรุงงานเพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงาน

ปัญหาในการบริหารงานวิชาการ

ปัญหาในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ทุกฝ่ายจะต้องศึกษา ทำความเข้าใจ และร่วมมือกันแก้ไขซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

อ่ำภา บุญช่วย (2537 : 187) ได้กล่าวถึงปัญหาในการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

1. ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้
2. ปัญหาจากตัวผู้บริหารโรงเรียน
3. ปัญหาจากตัวครูผู้สอน
4. ปัญหาจากตัวนักเรียน
5. ปัญหาจากตัวผู้ปกครอง
6. ปัญหาอื่น ๆ

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545 : 9) ให้ทัศนะไว้ว่า ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนางานด้านวิชาการของโรงเรียน คือ ครูหรือผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังขาดทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาผู้เรียน เพราะที่ผ่านมาครูหรือผู้รับผิดชอบมักจะมองข้ามและให้ความสำคัญค่อนข้างน้อย ทำให้การแก้ไขปัญหายังไม่ตรงประเด็นเท่าที่ควร

จากปัญหาในการบริหารงานวิชาการ มีสาเหตุมาจากหลายประการด้วยกัน ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากสาเหตุด้านใดด้านหนึ่ง แต่ทุกส่วน ทุกฝ่ายล้วนเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ผู้เรียน งบประมาณ และการจัดการ ดังนั้น เพื่อให้การบริหารงานวิชาการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขให้ถูกต้องและเหมาะสม

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาที่เป็นพื้นฐานของแนวคิดในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้ (กรมสามัญศึกษา, 2540 : 10-12)

1. ปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism) มองว่า การศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม อาชีพ และสติปัญญา สิ่งที่เรียนควรเป็นประโยชน์สัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสังคมของผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ทั้งในและนอกห้องเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองและสังคม เพื่อผู้เรียนจะได้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ผู้เรียนจะต้องรู้จักแก้ปัญหาได้ ครูทำหน้าที่เตรียม แนะนำ และให้คำปรึกษาเป็นหลักสำคัญ ครูอาจจะเป็นผู้รู้แต่ไม่ควรไปกำหนดให้ทำตาม และควรเป็นผู้สนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ เข้าใจและเห็นจริงด้วยตนเอง สำหรับผู้เรียน ปรัชญาศึกษานี้ให้ความสำคัญกับผู้เรียนมากเพราะถือว่า การเรียนรู้อาจเกิดได้ทันที ต่อเมื่อผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงหรือลงมือทำด้วยตนเอง (Learning by Doing) และได้ทำงานร่วมกัน เพื่อให้การเรียนการสอนตรงตามความต้องการ เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถของผู้เรียนมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็อยู่ร่วมกับคนอื่นได้มากขึ้นด้วย มีรายละเอียดดังนี้

กรอบแนวคิด/ หลักการของปรัชญา	ลักษณะการจัด การเรียนการสอน	บทบาทของครู	บทบาทของนักเรียน
- เป็นกระบวนการที่ ดำเนินไปตลอดชีวิต และจะต้องพัฒนาผู้ เรียนทุกด้าน คือ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านอารมณ์ 3. ด้านสังคม 4. ด้านสติปัญญา	1. ยึดผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง 2. เป็นการเรียนโดย การปฏิบัติ 3. คำนึงถึงความ สนใจ ความถนัดและ ลักษณะพิเศษของ นักเรียน	- ครูต้องเตรียมแนะ นำให้คำปรึกษาและ สนับสนุนให้นักเรียน ได้เรียนรู้เข้าใจและ เห็นจริงด้วยตนเอง อย่างแท้จริง	1. มีอิสระในการ เลือกตัดสินใจในสิ่ง ที่จะเรียน 2. มีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมการเรียน การสอน 3. เลือกกิจกรรมที่ ตนเองสนใจ

ภาพประกอบ 1 แสดงการนำปรัชญาพัฒนานิยมมาใช้ประกอบการเรียนการสอน

2. ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) มองว่าการศึกษจะต้องเป็นไปเพื่อการปรับปรุง พัฒนา และสร้างเสริมสังคมใหม่ ครูเป็นนักบุกเบิก นักแก้ปัญหา สนใจและใฝ่รู้ สังคม ปัญหาสังคม และวิชาการควบคู่กันไป มีทักษะในการรวบรวม สรุป และวิเคราะห์ปัญหา และนำให้ผู้เรียนศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องของสังคมนรอบตัว มีความเป็นประชาธิปไตย ให้ทุกคนมีส่วนร่วมกันคิดพิจารณาเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ผู้เรียนจะเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตัวเองน้อยลง แต่เห็นประโยชน์ของสังคมมากขึ้น เด็กจะได้รับการปลูกฝังให้ตระหนักในคุณค่าของสังคม เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายในการแก้ปัญหาของสังคมในอนาคต ทำความเข้าใจ และแก้ปัญหาของสังคม ในแนวทางประชาธิปไตยมีจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนที่กว้างไกล ดังนี้

กรอบแนวคิดหลัก การของปรัชญา	ลักษณะการจัดการ เรียนการสอน	บทบาทของครู	บทบาทของนักเรียน
- มุ่งพัฒนานักเรียน ให้สอดคล้องกับ ความต้องการของ สังคมและเห็นความ สำคัญของสังคม ควบคู่ไปกับตนเอง	1. ให้ผู้เรียนเรียนรู้ ตนเอง และเข้าใจ เรื่องราวของตนเอง 2. แก้ปัญหา โดยวิธีการทาง วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวิธี การทางปรัชญา	1. ครูต้องเป็นนัก บุกเบิกและนัก แก้ปัญหา 2. ครูต้องมีความรู้ เกี่ยวกับสังคมและ ปัญหาสังคม	1. มีส่วนร่วมในการ จัดกิจกรรมการเรียน การสอน 2. มองเห็นความ สำคัญที่จะสร้าง ประโยชน์ให้สังคม มากกว่าตนเอง

ภาพประกอบ 2 แสดงการนำปรัชญาปฏิรูปนิยมมาใช้ประกอบการเรียนการสอน

3. ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ปรัชญาการศึกษาเห็นว่า โลกปัจจุบัน มีสรรพสิ่งหรือทางเลือกมากมายเกินความสามารถที่มนุษย์เราจะเรียนรู้ มนุษย์ควรจะมีโอกาส เลือกเรียนหรือศึกษาสรรพสิ่งต่างๆ ด้วยตัวของตัวเอง เป้าหมายของการศึกษา คือ จะพัฒนาให้คนมีอิสระภาพและมีความรับผิดชอบ มีสิทธิเสรีภาพที่จะเป็นผู้เลือกเอง ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้น ส่งเสริมการเรียนรู้ หลักสูตรประกอบด้วยทุกสาขาวิชา ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจ กระบวนการเรียนรู้อัตถิภาวนิยมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรู้จักตนเอง ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน

ปรัชญาอัตถิภาวนิยม เป็นปรัชญาการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาตนเอง การจัดการเรียนการสอนยึดตามแนวปรัชญาพัฒนานิยมและปฏิรูปนิยม มีรายละเอียด ดังนี้

กรอบแนวคิด/หลักการของปรัชญา	ลักษณะการจัดการเรียนการสอน	บทบาทของครู	บทบาทของนักเรียน
- เน้นความคิดอิสระเสรีภาพในตัวผู้เรียนมากที่สุดในการคิดตัดสินใจ เพื่อสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาได้	1. ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 2. เป็นการเรียนโดยการปฏิบัติ หรือการแก้ปัญหา 3. เน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียนโดยปราศจากการบังคับ 4. เน้นการพัฒนาตนเองและความรับผิดชอบ	- ครูต้องทำหน้าที่เตรียม แนะนำ ให้คำปรึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้ เข้าใจและเห็นความจริงด้วยตนเองอย่างแท้จริง	1. นักเรียนมีอิสระเสรีภาพในการคิดและตัดสินใจในสิ่งที่จะเรียน 2. เลือกกิจกรรมการเรียนที่ตนเองต้องการและสนใจ

ภาพประกอบ 3 แสดงการนำปรัชญาอัตถิภาวนิยมมาใช้ประกอบการเรียนการสอน

4. ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ (Buddhistic Philosophy of Education) เป็นปรัชญาที่อาศัยหลักไตรลักษณ์ คือ ตีล สมาริ ปัญญา ในการอธิบายเรื่องราวของชีวิตโลกและปรากฏการณ์ต่างๆ โดยเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีปัญหา ไม่มีตัวตนและไม่มีอะไรที่ยั่งยืนโดยไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งยังมีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาตามแรงกรรมทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว (Innately Good and Bad) กรรมและการกระทำของมนุษย์เกิดขึ้นจากตัณหาหรือกิเลสซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์ แต่มนุษย์มีศักยภาพที่จะสามารถขจัดกิเลสและควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในแนวทางที่ดี จุดมุ่งหมายการเรียนการสอนจะมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง และมีการประยุกต์หลักอริยสัจ 4 หรือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีรายละเอียด ดังนี้

กรอบแนวคิดหลัก การของปรัชญา	ลักษณะการจัดการ เรียนการสอน	บทบาทของครู	บทบาทของนักเรียน
- อาศัยหลักไตร สิกขา ในการอธิบาย เรื่องของชีวิต โลก และปรากฏการณ์ เชื่อว่า ทุกสิ่งทุก อย่างล้วนมีปัญหาไม่ มีตัวตนและไม่มีอะไร ยั่งยืนโดยไม่เปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น แล้วมนุษย์เกิดมา ตามแรงกรรมซึ่งเกิด ขึ้นจากตัณหาหรือ กิเลสซึ่งมีอยู่ในตัว มนุษย์ แต่มนุษย์ก็มี ศักยภาพที่จะ สามารถขจัดกิเลส และควบคุม พฤติกรรมของตนเอง ให้เป็นไปในทางที่ดี	1. มุ่งให้นักเรียน เป็นผู้กระทำเอง 2. มีการประยุกต์ เอาหลักอริยสัจ 4 มา ใช้ในการจัดการเรียน การสอนได้อย่าง เหมาะสม	- ส่งเสริมให้ผู้เรียน เป็นผู้กระทำเอง เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ให้เป็นในทางที่ดีตาม ศักยภาพที่มีอยู่ในตน เองและนำเอาอริยสัจ 4 มาปรับใช้ให้ เหมาะสมกับตนเอง	1. นักเรียนเป็นผู้ เรียนรู้และกระทำ ด้วยตนเอง 2. มีการนำเอา อริยสัจ 4 มาประยุกต์ ใช้ให้เหมาะสมกับ การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ภาพประกอบ 4 แสดงการนำเอาปรัชญาตามแนวพุทธศาสตร์มาใช้ในประกอบภาวเรียนรู้

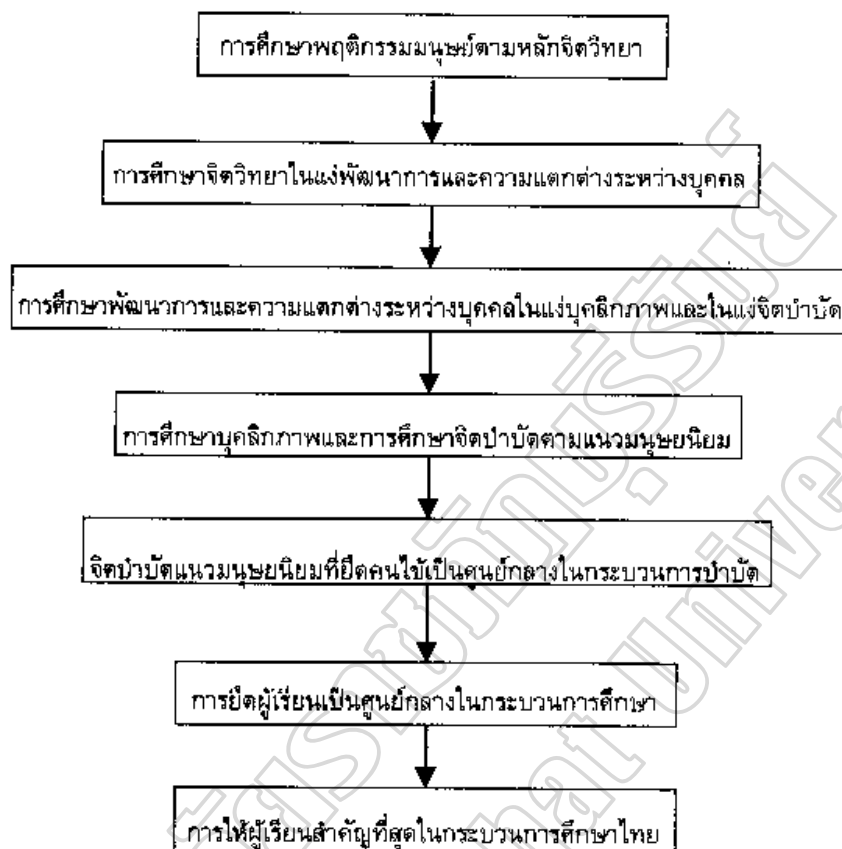
จากแนวคิดของปรัชญาการศึกษาทั้ง 4 สาขาจะเห็นได้ว่า ทุกปรัชญาการศึกษาต่าง มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกเรียนเพื่อเป็นการพัฒนา ผู้เรียนให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ และด้านทักษะกระบวนการ ในการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนจะยึดหลักความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของ ผู้เรียนตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูจะทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษา และเอื้ออำนวยความสะดวกต่อผู้เรียนเพื่อให้การเรียนรู้ นั้น มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ความเป็นมาของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่างๆ ที่พึงประสงค์ได้ เนื่องจากเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความถนัด ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ซึ่งความเป็นมาของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น มีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

วัฒนาพร ระจิบทุกษ์ (2542 : 4-5) ให้ทัศนะไว้ว่า คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) เป็นผู้คิดค้นและใช้คำว่า “เด็กเป็นศูนย์กลาง” (Child – centered) เป็นครั้งแรกวิธีการนี้ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ต่อการเรียนรู้ของตนผู้เรียนแต่ละคนมีคุณค่าสมควรได้รับการเชื่อถือว่าไว้วางใจ แนวทางนี้จึงเป็นแนวทางที่จะผลักดันให้ผู้เรียนบรรลุศักยภาพของตน โดยการส่งเสริมความศักดิ์ของผู้เรียนและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่

อนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ (ม.ป.ป. : 1-2) ให้ทัศนะไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญหรือผู้เรียนสำคัญที่สุด พัฒนามาจากแนวคิดหลักทางการศึกษาแบบที่พัฒนาการนิยม (Progressivism) ในอเมริกา ซึ่งถือว่า นักเรียนเรียนรู้จากการลงมือทำจริง ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้และเป็นผู้ให้ คำแนะนำปรึกษาไม่ใช่ผู้สั่งสอน (Teacher) นักเรียนต้องลงมือปฏิบัติเอง (Learning by Doing) โดยเรียนตามความถนัดและความสนใจของตนเอง เรื่องที่อยากให้ผู้เรียนเรียนมักวางในรูปปัญหา ให้เรียนโดยวิธีแก้ปัญหา ยิ่งกว่าการจดจำเนื้อหา ถือว่าการศึกษาคือชีวิต มิใช่การเตรียมชีวิตโดยเชื่อว่าบุคลิกภาพและความคิดที่ฝังามของมนุษย์เกิดจากวิถีทางประชาธิปไตย และแนวคิดหลักที่นำไปสู่การจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือ การศึกษาจิตวิทยาในแง่จิตบำบัดที่เน้นให้การรักษาแก่ผู้ป่วยที่สูญเสียบุคลิกภาพซึ่งการบำบัดจะไม่เน้นที่ตัวปัญหาแต่เน้นวิธีการทางอ้อมโดยเน้นการพูดคุยหรือวิธีการ ยึดลูกค้าเป็นศูนย์กลาง (Client-centered Therapy) ดังภาพประกอบ 5 (อนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ. ม.ป.ป. : 1 - 2)

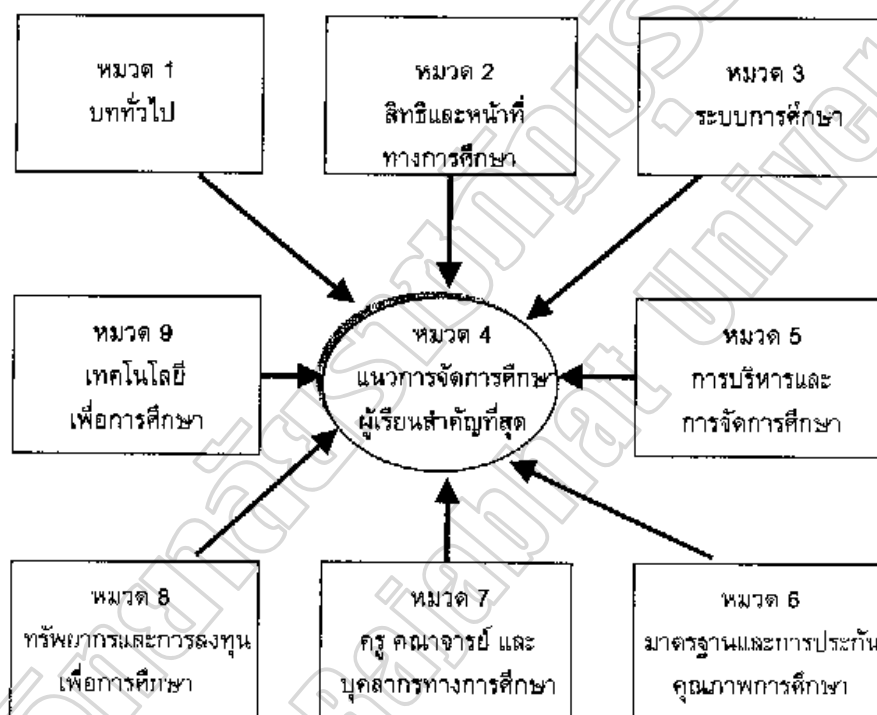

ภาพประกอบ 5 การศึกษาจิตวิทยานำไปสู่แนวการจัดการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการปฏิรูปการเรียนรูู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวดซึ่งทุกหมวดจะมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ดังนี้ หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ ให้ยึดหลักการการจัดการศึกษาตลอดชีวิต หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ต้องจัดให้ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมวด 3 ระบบการศึกษา มี 3 รูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา ว่าด้วย หลักการ สาระ

และกระบวนการเรียนรู้ เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา
 หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพ
 การศึกษา หมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการ
 ลงทุนเพื่อการศึกษา และหมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งแต่ละหมวดเป็นองค์ประกอบ
 และปัจจัยเกื้อหนุนให้กระบวนการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ
 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 1-19) ดังภาพประกอบ 6
 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 7-8)

ภาพประกอบ 6 สารทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมุ่งสู่แนวทางการจัดการศึกษา
 ที่ยึด “ผู้เรียนสำคัญที่สุด”

แนวคิดและความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิด

แนวคิดในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น มุ่งเน้นไปที่ "คน" เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์เต็มตามศักยภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงเช่นในปัจจุบัน มีนักวิชาการเสนอแนวคิดไว้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนวคิดในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 18-19) การเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น "คน" เป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนา "คน" ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา "กลุ่มคน" ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เมื่อ "คน" มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกคนประกอบของความเป็น "คน" โดยการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตไทยแบบดั้งเดิมนั้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทย คือ

1. เป็นกระบวนการป่มเพาะ ชีวชีวิตลักษณะนิสัย
2. กระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
3. กระบวนการเรียนวิชาความรู้
4. กระบวนการอบรมจริยามรรยาททั้งทางกาย วาจา ใจ ตามหลักคุณธรรม
5. กระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดูแล้วฝึกให้ทำเป็น
6. กระบวนการส่งเสริมสัมมาทิฐิให้ลูกหลานเป็นคนคิดดี คิดชอบ

สมคิด สร้อยน้ำ (2542 : 105) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า แนวคิดหลักในการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น มีพื้นฐานมาจากปรัชญาการศึกษา และทฤษฎีพื้นฐานทางจิตวิทยาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีบทบาท มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ โดยการลงมือปฏิบัติ แก้ปัญหาและศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยยึดความสนใจ ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง และนำความรู้ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ ตลอดจนเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง มีรูปแบบการเรียนรู้ต่าง ๆ เรียนอย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีจิตใจที่สดชื่น แจ่มใส ในระหว่างที่ดำเนินกิจกรรม

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2543 : 136-149) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ ใต้อย่างมีสัดส่วน สมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่พึงงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย

อนันต์ชัย พงศ์สุวรรณ (ม.ป.ป. : 1) กล่าวว่า วิชา การจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียน เป็นศูนย์กลางคือ การศึกษาจิตวิทยาในแง่จิตบำบัด ของโรเจอร์ส (Rogers) ซึ่งได้พัฒนา หลักการจากจิตบำบัดลูกค้าเป็นศูนย์กลาง (Client – centered Therapy) มาสู่เด็กเป็น ศูนย์กลาง (Child – centered) หรือ “ผู้เรียนสำคัญที่สุด” โดยได้เปรียบเทียบกับกระบวนการ จัดการศึกษาได้ดังภาพประกอบ 7 (Rogers ; อ้างถึงในอนันต์ชัยพงศ์สุวรรณ, ม.ป.ป. : 3)

กระบวนการจิตบำบัดของโรเจอร์ส (Rogers)	กระบวนการศึกษา
แนวคิดคนไข้เป็นศูนย์กลาง	ปรัชญาการศึกษาผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
กระบวนการบำบัด	หลักสูตร
จิตแพทย์	ครู
คนไข้	นักเรียน
โรงพยาบาลโรคจิต คลินิก	โรงเรียน สถานศึกษา
ห้องบำบัดรักษา	ห้องเรียน
วิธีบำบัด	วิธีสอน
เครื่องมือแพทย์	อุปกรณ์การเรียนการสอน
โรค ความเจ็บป่วย	ความไม่รู้ (อวิชา)
ยา	เนื้อหาความรู้ (วิชา)
การหายจากโรค	การดำรงชีพอยู่ในสังคมได้

ภาพประกอบ 7 กระบวนการจิตบำบัดของโรเจอร์ส เปรียบเทียบกับกระบวนการศึกษา

สรุปได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่สนองตอบความต้องการของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งครู ผู้บริหาร หรือผู้จัดประสบการณ์จะต้องเตรียมความพร้อมอย่างละเอียด รอบคอบ เพื่อที่จะทำให้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินไปด้วยความราบรื่นและให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยความ สุข รวมทั้งวางแผนร่วมกับผู้เรียน ศึกษา ค้นคว้าให้ครอบคลุมทุกชั้นตอนจึงจะทำให้การจัด กระบวนการเรียนรู้บรรลุตามความต้องการและความคาดหวังของทุกฝ่าย

ความหมาย

กระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ศึกษา ค้นคว้า และพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ได้มี ผู้ให้ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 33) ให้ความหมายไว้ ว่า การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการ ดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและ ลงมือปฏิบัติจริงทุกชั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 20) กล่าวว่า กระบวนการ เรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สารกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการ เรียนรู้ และการวัดผลประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ เติบโตตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ (2544 ข : 19) กล่าวว่า กระบวนการ เรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้ พัฒนา ตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยการประเมินผลตามสภาพจริง จัดทำสาระของ หลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ชาติและสังคมโลก

นิวัฒน์ วาศิตวิรัตน์ (2542 : 8) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นแหล่งการศึกษา นักเรียนสามารถศึกษาหา ความรู้ด้วยการเรียนจากโปรแกรมการสอนซึ่งจัดในรูปของชุดการสอน นักเรียนหาประสบการณ์ การเรียนรู้โดยการทำกิจกรรมให้ครบทุกศูนย์ภายใต้การดูแลของครูซึ่งทำหน้าที่ผู้ประสานงาน นักเรียนเรียนโดยปรึกษากันเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้ากลุ่มหนึ่งคนเพื่อทำหน้าที่ประสาน ระหว่างกลุ่มเพื่อนนักเรียนและครู

สุรพงษ์ เศรษฐุกถิติ (2543 : 12) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การจัดการเรียน การสอนที่ครู – อาจารย์มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจ ของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกชั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น ชาติ และสังคมโลกโดยการกำหนดจุดหมาย สาระการเรียนรู้ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนและการวัดผลประเมินผลที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยการประเมินผลตามสภาพจริง

รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เป็นแบบแผนเฉพาะ แต่ครูผู้สอนสามารถจัดได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนเป็นสำคัญ และรูปแบบของการจัดกิจกรรมนั้นต้องสามารถสนองตอบความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียนและผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ดังนี้

พัฒนาพร ระเบียบทฤษฏี (2542 : 11 – 52) ได้เสนอรูปแบบและวิธีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้อยู่ มีดังนี้

1.1 รูปแบบที่ 1 Student – centered Class โดยครูเตรียมเนื้อหา วัสดุ อุปกรณ์และสื่อทั้งหมด ผู้เรียนดำเนินการเรียนรู้อยู่โดยมีครูคอยดูแล กำกับและให้คำปรึกษา กิจกรรมในรูปแบบนี้ส่วนมากเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือจับคู่

1.2 รูปแบบที่ 2 Learner – based Teaching โดยครูกระตุ้นหรือมอบหมายให้ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูล เรื่องที่จะเรียนเอง หรือจัดทำสื่อการเรียนรู้เองโดยใช้ประสบการณ์ ความรู้ และความชำนาญของผู้เรียนเป็นฐาน

1.3 รูปแบบที่ 3 Learner Independence โดยผู้เรียนเป็นอิสระจากชั้นเรียน สามารถศึกษาค้นคว้าจากสื่อที่จัดไว้ในศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วเลือกทำงานหรือฝึกปฏิบัติตามความต้องการ ความสนใจและตามศักยภาพของตนโดยอาจศึกษาตามลำพังหรือจับคู่ศึกษากับเพื่อน

2. วิธีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ มีดังนี้

2.1 การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม (Indirect Instruction) เป็นวิธีการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่มีความเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคล บุคคลเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมเพื่อเกิดโครงสร้างทางปัญญา โดยการจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญาหรือเกิดภาวะไม่สมดุลย์ทางปัญญาขึ้นและผู้เรียนต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์เดิมแล้วสร้างความรู้ใหม่และกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ได้เห็นผลงานของตนเอง ซึ่งเป็นกร

สร้างความพึงพอใจในตัวเอง ตัวอย่าง เช่น การจัดการเรียนการสอนแบบสืบค้น (Inquiry) แบบค้นพบ (Discovery) แบบแก้ปัญหา (Problem Solving) แบบสร้างแผนผังความคิด (Concept Mapping) แบบกรณีศึกษา (Case Studies) แบบการตั้งคำถาม (Questioning) และแบบใช้การตัดสินใจ (Decision Making) เป็นต้น

2.2 การศึกษาเป็นรายบุคคล (Individual Study) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและฝึกทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการให้ครูหรือผู้เรียนเป็นผู้กำหนดข้อปัญหา หรือโครงการ ผู้เรียนต้องศึกษา วิเคราะห์ สรุปอ้างอิงและประเมินผล คุ้ให้ข้อมูลย้อนกลับและการตรวจแก้ผลงาน ทั้งนี้ ต้องจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้ส่งเสริมความเป็นอิสระ ให้ผู้เรียนมั่นใจในตนเอง อยากรู้อยากเห็นและปรารถนาที่จะเรียน โดยครูอาจจัดชั้นเรียนเป็นศูนย์การเรียน จัดชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวอย่าง เช่น รายงาน การระดมพลังสมอง การค้นคว้าอย่างอิสระ การแก้ปัญหา โครงการ การตัดสินใจ ศูนย์การเรียน แบบจำลอง ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ การมอบหมายงานเป็นรายบุคคล เกม ชุดการสอน การสืบค้น และคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

2.3 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี (Technology – related Instruction) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ครูใช้ป็นเครื่องมือในการจูงใจผู้เรียน เพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนที่เรียนอ่อน หรือเพื่อปรับแต่งสื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและช่วยสนับสนุนการนำเสนอของครู เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ ตัวอย่างเช่น สิ่งพิมพ์ ตำราเรียนและแบบฝึกหัด แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียน ชุดการสอน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน และบทเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

2.4 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Instruction) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ครูใช้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิริยาและตอบสนองต่อความรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็นของครูและเพื่อน ๆ ผู้เรียนจะได้ฝึกกระบวนการคิด การโต้แย้งที่เน้นการอภิปราย การแข่งขันความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การถาม – ตอบ และการทำงานกลุ่มย่อยอย่างมีเหตุผลและเป็นการพัฒนาทักษะทางสังคม ตัวอย่างเช่น การโต้วาที กลุ่มโต้วาที การเรียนแบบร่วมมือ การประชุม บทบาทสมมุติ และกลุ่มสืบค้น เป็นต้น

2.5 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Instruction) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ครูใช้ในการส่งเสริมการรับความรู้จากประสบการณ์และการสะท้อน (Reflection) ความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ผู้เรียนตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเอง ตัวอย่างเช่น เกม (Game) กรณีตัวอย่าง (Case Study) สถานการณ์จำลอง (Simulation) ละคร (Acting or Dramatization) และบทบาทสมมุติ (Role - play) เป็นต้น

2.6 การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ครูเน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้เรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแข่งขัน รวมทั้งการให้กำลังใจ

ซึ่งกันและกันและร่วมรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญคือ ชั้นเตรียม ชั้นสอน ชั้นทำกิจกรรมกลุ่ม ชั้นตรวจสอบผลงานและทดสอบ และชั้นสรุปบทเรียนและการประเมินผลการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

2.7 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่างคือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และกระบวนการกลุ่ม (Group Process) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ประการคือ ประสบการณ์ การสะท้อนความคิดและอภิปราย ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด และการทดลองหรือประยุกต์แนวคิด เป็นต้น

2.8 การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นวิธีการที่เน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชาและเน้นการสร้างความรู้ของนักเรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยตัวครู ตัวอย่างเช่น การเรียนการสอนแบบ Storyline Method เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ยกตัวอย่างการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 23-28)

1. การสำรวจความต้องการ ปั้นแครงควรรศึกษารวมชาติและกำหนดความต้องการของผู้เรียนโดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย หรือทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อสร้างกระตุ้นความสนใจ สำรวจความสนใจและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนรายบุคคล
2. การเตรียมการ ครูต้องเตรียมศึกษาสาระเนื้อหาวิชาในหลักสูตรและจุดประสงค์ของการเรียนรู้ให้เข้าใจว่า หลักสูตรต้องการอะไร แต่ไหน มีจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างไร และทำไมจึงต้องการอย่างนั้น เพื่อการวางแผนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่อง และควรเชื่อมโยงและบูรณาการสาระการเรียนรู้แต่ละวิชาที่สัมพันธ์กันเข้าด้วยกัน เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มากที่สุด ทั้งนี้ครูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจและความถนัดอย่างเหมาะสม เตรียมแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นสื่อการเรียน ใบความรู้ ใบงาน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษา กันคว่าตามความต้องการ การสำรวจแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬา เป็นต้น
3. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และขั้นวิเคราะห์อภิปรายผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 นำเข้าสู่บทเรียน ขั้นนี้ครูควรใช้ประเด็นคำถาม สถานการณ์หรือกิจกรรมที่กระตุ้นหรือท้าทายให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยใคร่รู้ ครูควรเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่า ครู คือเพื่อนที่ช่วยเหลือเขาได้ในทุกเรื่อง ครูต้องรู้จักผู้เรียนรายบุคคลเป็นอย่างดี เพื่อใช้ความถนัด ความสนใจ สไตล์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นจุดกระตุ้นศักยภาพของแต่ละบุคคล และดึงจุดให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและเต็มใจ

3.2 ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูเป็นบุคคลที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มุ่งจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยใช้สื่อที่หลากหลายในลักษณะขององค์รวมที่เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้และความสนใจของผู้เรียน คำหนึ่งถึงการใช้สมองทุกส่วน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเสนอกิจกรรมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน สรุปความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทั้งสมาชิกภายในกลุ่มและสมาชิกระหว่างกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ และการเรียนการสอนไม่จำเป็นต้องจำกัดตัวอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมในอาคารเป็นที่เรียนเสมอไป เพราะจะเป็นการทำให้ผู้เรียนรู้สึกเครียดกับบรรยากาศพยายามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียน ประเภท ทุ่งนา ฟ้ากว้าง กลางป่า ก้อนกรวด ดิน หิน ทราย ดอกไม้ สายลม และวิถีชุมชนชาติให้มาก เด็ก ๆ จะได้เคลื่อนไหวอย่างสนุกสนาน และเรียนรู้ไปพร้อมกัน

3.3 ขั้นวิเคราะห์ อภิปรายผลงานขององค์ความรู้ที่สรุปได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายผลที่เกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้สังเกตเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับให้องค์ความรู้ที่ได้รับชัดเจน เป็นการเสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจการค้นคว้าหาความรู้ต่อไป

4. การประเมินผล การประเมินผลสำเร็จของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้น เป็นการประเมินซึ่งมุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูจะต้องศึกษามาตรา 26 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในสาระและจุดเน้น การประเมินเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และการทดสอบเพื่อพัฒนาและค้นหาศักยภาพ จุดเด่น จุดด้อยของผู้เรียน และตรวจสอบว่ากระบวนการเรียนรู้ได้พัฒนาผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่ อีกทั้งผลการเรียนของผู้เรียนจะเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพการสอนของครูด้วย ดังนั้น การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องวัดและประเมินผลให้ครอบคลุมทุกด้านทั้งในส่วนของกระบวนการและผลงาน ทั้งด้านความรู้ ด้านความรู้สึกรู้ และทักษะการแสดงออกทุกด้าน และประเมินตามสภาพจริง ซึ่งในการประเมินผลสามารถประเมินระหว่างการเรียนรู้การสอนและประเมินสรุปรวม โดยมีขั้นตอนในการประเมิน ดังนี้

4.1 กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน

4.2 พิจารณาขอบเขตเกณฑ์ วิธีการและสิ่งที่จะประเมิน ดังนี้

4.2.1 ประเมินพัฒนาการด้านศิลปะและดนตรี คณิตศาสตร์ ภาษา

วิทยาศาสตร์ พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการของบุคลิกภาพ เป็นต้น

4.2.2 ขอบเขตที่จะประเมิน เช่น ด้านความรู้ ทักษะ ความรู้สึกรู้และคุณลักษณะ เป็นต้น

4.3 พิจารณากำหนดองค์ประกอบ และผู้ประเมินว่ามีใครบ้างที่จะเป็นผู้ประเมิน เช่น นักเรียนประเมินตนเอง เพื่อนนักเรียน ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง ชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4.4 เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมินหลากหลายเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และเกณฑ์ในการประเมิน เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แฟ้มสะสมผลงาน ฯลฯ

4.5 กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างนักเรียนทำกิจกรรม ระหว่างการทำงานกลุ่ม/โครงการ วันใดวันหนึ่งของสัปดาห์ เหตุการณ์/งานพิเศษ ฯลฯ

4.6 วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน รายการกระบวนการ แฟ้มสะสมผลงาน และการบันทึกข้อมูล

4.7 สรุปผลการประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน ในกรณีที่เป็นการประเมินสรุปรวมเพื่อพิจารณาตัดสินการเลื่อนชั้น โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ให้นำผลการประเมินระหว่างปี มาประกอบการพิจารณาด้วย

5. การสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ เป็นขั้นตอนการตกผลึกของกระบวนการเรียนรู้ รายบุคคล กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคนจะเกิดการมองเห็นต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม มองอย่างเชื่อมโยง หยั่งรู้ เกิดการค้นพบตัวเองว่า มีความสามารถ มีจุดเด่นจุดด้อยทางด้านใด ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน หลังจากที่เขาได้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้และการแสดงออกตามกระบวนการดังกล่าว ซึ่งพิจารณาได้จากหาข้อสรุปจากบทเรียนโดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะเพิ่มเติม การแลกเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ การสะท้อนความคิด การแสดงผลงาน การจัดนิทรรศการ การแสดงออกในลักษณะละคร การนำข้อค้นพบ การปรับปรุงตนเองของผู้เรียน เช่น การปรับปรุงบุคลิกภาพ การเข้ากับคนอื่นได้ การเข้าใจผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ การเคารพสิทธิผู้อื่น ตลอดจนการสร้างสรรค์ใหม่ๆ ที่จะเกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และการดำรงชีวิตประจำวัน

มีชัย เอี่ยมจินดา (2544 : 12) ได้สรุปประเด็นความแตกต่างระหว่างหลักสูตรเก่าที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และหลักสูตรที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ดังภาพประกอบ 8

หลักสูตรเน้นครูเป็นศูนย์กลาง	หลักสูตรเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
1. การเรียนรู้เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้จากครู ผู้เรียนถือเป็นองค์ประกอบ หนึ่งของกระบวนการการเรียนการสอน ไม่ได้ ให้ความสำคัญในเรื่องความแตกต่างของ ผู้เรียน	1. การเรียนรู้เกิดจากพัฒนาการทางสติ ปัญญาของผู้เรียนแต่ละคน โดยให้ความ สำคัญในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้น พัฒนาการการเรียนรู้ของแต่ละคนจึง ไม่จำเป็นต้องไปพร้อมกัน
2. กระบวนการถ่ายทอดความรู้มาจากการ สอนของครู	2. กระบวนการถ่ายทอดความรู้เน้นการ กระตุ้นให้ผู้เรียนแต่ละคนเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ต่าง ๆ
3. ครูเป็นศูนย์กลางกระบวนการเรียนรู้ใน ฐานะผู้ถ่ายทอดมวลประสบการณ์	3. ครูเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมกระตุ้นให้ นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ครูเป็นผู้กำหนดเนื้อหาให้ผู้เรียน	4. ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดเนื้อหา
5. ความสัมพันธ์ในชั้นเรียนเกิดจากครูและ นักเรียน	5. ความสัมพันธ์ในชั้นเรียนเกิดจากนักเรียน และนักเรียน
6. การวัดผลประเมินผลเพื่อตัดสิน	6. การวัดผลประเมินผลเพื่อประเมินความ ก้าวหน้าของผู้เรียน ครูและนักเรียนร่วมมือ กันประเมินผล
7. การประเมินผลเป็นหน้าที่ของครู	7. ครูและนักเรียนร่วมมือกันประเมินผล
8. บทบาทครูในฐานะผู้ควบคุมสถานการณ์ การเรียนรู้	8. เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการเรียนรู้

ภาพประกอบ 8 แสดงความแตกต่างระหว่างหลักสูตรเก่าที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางและหลักสูตร
ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

สรุปได้ว่า การพัฒนาการเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
จะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถแก้ปัญหาตลอดจนการสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง
จากการศึกษาค้นคว้า การปฏิบัติกิจกรรมที่ครูและผู้เรียนได้กำหนดร่วมกันรวมทั้งการชี้ให้เห็น
ถึงบทบาทของครูที่เปลี่ยนจากผู้สอนมาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยจะห้า
หน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกและประโยชน์ในการเรียนของผู้เรียน คอยให้คำแนะนำ
ปรึกษา และดูแลให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทของครูและนักเรียน ตามแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

บทบาท เป็นการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดบทบาทของครูและบทบาทของนักเรียนในการจัดกระบวนการเรียน การสอนที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ มาเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระบวนการจัดการศึกษาจะต้อง ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยมีนักวิชาการได้สรุ บทบาทครูและบทบาทนักเรียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

บทบาทของครู

- สมคิด สร้อยน้ำ (2542 : 106-107) ได้สรุปบทบาทของครูไว้ดังนี้
1. จัดการเรียนรู้การสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้เอง (Construct)
 2. ใช้ทักษะกระบวนการ (Process) เช่น กระบวนการคิด (Thinking Process) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง
 3. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ลงมือคิด ปฏิบัติ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี กับสมาชิกทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม
 4. สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งบรรยากาศทางกายภาพและจิตใจเพื่อให้ ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข (Happy Learning)
 5. มีการวัดผลประเมินผลทั้งทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระ เน้นการประเมินผล ตามสภาพจริง (Authentic Assessment)
 6. ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (Application)
 7. เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) คือ เป็นผู้จัดประสบการณ์รวมทั้ง สื่อการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนใช้เป็นแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้
- ชนาธิป พรกุล (2542 : 9-10) ได้สรุปบทบาทของครูเมื่อผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของ การเรียนรู้ว่า ครูคือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) โดยมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้
1. จัดระบบการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การศึกษาหลักสูตรตลอดจนการวางแผน การเรียนการสอน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เลือก ผิดัด และใช้สื่อการสอน วัดผลและประเมินผล รวมไปถึงการจัดวินัยในชั้นเรียน
 2. จัดบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ ประกอบด้วย ด้านศักยภาพ ได้แก่ การจัดชั้นเรียน วัสดุอุปกรณ์ แสงสว่าง ระบบเสียง ด้านจิตวิทยา ได้แก่ การจัดชั้นเรียนให้ ผู้เรียนมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น กล้าคิด กล้าทำ กล้าริเริ่ม
 3. ชี้นำหรือแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้โดย การสังเกต สำรวจ ทดลอง วิเคราะห์

4. ผู้นำเสนอในเรื่องที่มีความซับซ้อนซึ่งผู้เรียนอาจประสบปัญหาถ้าจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
5. ผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนเพื่อเข้าใจ ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนหรือเพื่อการแก้ไข
6. ผู้เสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ครูต้องการ และเป็นการย้ำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการกระทำของตนเองโดยครูจะต้องเลือกโอกาสในการเสริมแรงให้เหมาะสม
7. ผู้ถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและเป็นเครื่องมือสำคัญที่ครูสามารถใช้ในการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน โดยการใช้คำถามที่หลากหลาย
8. ผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ โดยครูบอกผลการกระทำแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังใจหรือจะได้แก้ไขข้อบกพร่องได้ทันที่

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2542 ; 12-14) ได้เสนอบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ ดังนี้

1. ด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย
 - 1.1 การศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน เพื่อเตรียมตนเองสำหรับเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) สำหรับให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษาและให้ข้อมูลที่เพียงพอและชัดเจนแก่ผู้เรียน
 - 1.2 การเตรียมแหล่งข้อมูล ทั้งในรูปแบบของสื่อการสอน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อ ห้องสมุด รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน
 - 1.3 การจัดทำแผนการสอน ครูจะทำหน้าที่ผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทในการเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมตามความต้องการความสามารถและความสนใจของแต่ละคน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
 - 1.4 การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อประกอบการจัดกิจกรรมให้บรรลุผล
 - 1.5 การเตรียมการวัดและประเมินผล ซึ่งจะต้องวัดให้ตรงตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะพิสัย (Skill)
2. ด้านการดำเนินการ เป็นบทบาทขณะผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย
 - 2.1 เป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่นักเรียนต้องการ
 - 2.2 เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเองรวมทั้งเป็นการเสริมแรงตามความเหมาะสม

2.3 เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participant) โดยให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.4 เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) เป็นการตรวจสอบการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียนเพื่อความถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะดำเนินกิจกรรม

2.5 เป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้และให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม

2.6 เป็นผู้เสริมสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร โดยการสนับสนุนเสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานเป็นกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3. ด้านการวัดผลประเมินผล โดยเน้นการวัดจากสภาพจริง (Authentic Measurement) จากการใช้ปฏิบัติ (Performance) และจากแฟ้มสะสมผลงาน

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2543 : 136-149) ได้สรุปบทบาทของครูไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. บทบาทของครูเมื่อพิจารณาจากกระบวนการจัดการ แบ่งได้ดังนี้ คือ

1.1 ในฐานะผู้จัดการ ในการจัดสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ (The Teacher as a Manager of the Learning Environment) ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2 ในฐานะผู้อำนวยความสะดวก เพื่อการพัฒนาของแต่ละบุคคล (The Teacher as a Facilitator of Individual Development) ได้แก่ การช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ตามที่ตนเองต้องการโดยครูต้องสามารถ สังเกต ประเมิน และจัดโปรแกรมการเรียนการสอนให้ตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันตามพฤติกรรมการเรียนรู้และความสามารถของแต่ละคน

1.3 ในฐานะตัวกลางของการมีมนุษยสัมพันธ์ (The Teacher as a Mediator of Human Relation) ได้แก่ การที่ครูได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในระหว่างครูกับผู้เรียน ระหว่างผู้เรียนแต่ละคน และระหว่างกลุ่ม

2. บทบาทของครูเมื่อพิจารณาจากกระบวนการสอน แบ่งได้ดังนี้

2.1 การเตรียมการสอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน ศึกษาหาแหล่งความรู้ วางแผนการสอน และจัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์

2.2 การสอน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

2.3 การประเมินผล ได้แก่ การรวบรวมผลงานและประเมินผลงานของผู้เรียน

3. บทบาทของครูเมื่อพิจารณาจากหลักธรรม แบ่งได้ดังนี้คือ

3.1 เป็นกัลยาณมิตร ได้แก่ ความน่ารัก น่าเคารพ มีความรู้จริง เป็นที่ปรึกษาที่ด้อยตนต่อถ้อยคำ สอนเรื่องลึกซึ้งได้ และไม่ชักจูงในทางที่เสื่อม

3.2 ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ ได้แก่ สอนมีลำดับขั้นตอน เข้าใจเหตุผล มีความปรารถนาดี ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ และสอนตามหลักเมตตา

3.3 ดำเนินลิตาครูทั้งสี่ ได้แก่ ชี้แจงเหตุผล ชวนให้ปฏิบัติ กล้าแสดงออกและสร้างบรรยากาศที่ดี

3.4 มีหลักตรวจสอบสาม ได้แก่ สอนด้วยความจริงใจ มีเหตุผลและได้ผลจริง

3.5 หน้าที่ครูต่อศิษย์ ได้แก่ อบรมให้เป็นคนดี และสอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

กล่าวโดยสรุปคือ บทบาทของครูตามแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ความมุ่งหมายพื้นฐานของการสอนก็เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เจริญงอกงามและได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ และเตรียมผู้เรียนให้สามารถปฏิบัติตน และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับทั้งให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ได้แม้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นในปัจจุบัน

บทบาทของนักเรียน

สมคิด สร้อยน้ำ (2542 : 108-107) ได้สรุปบทบาทของนักเรียนตามแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ ดังนี้

1. เป็นผู้ลงมือกระทำ นักเรียนจะต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ครูจัดเตรียมให้ด้วยตนเองเพื่อผลในการเรียนรู้
2. เป็นผู้มีส่วนร่วม โดยนักเรียนจะต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกขั้นตอน
3. เป็นสมาชิกของกลุ่ม นักเรียนจะต้องเป็นผู้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ความเห็น สร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียนอื่นๆ ในกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
4. เป็นผู้ประเมิน นักเรียนจะต้องคอยตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยการประเมินด้วยตนเอง การประเมินผู้เรียนในกลุ่ม เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว บทบาทของนักเรียนตามแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญคือ การให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นการเตรียมการขั้นสอน ขั้นสรุป และขั้นการวัดและประเมินผล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

การศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ตามความคิดเห็นของครูและผู้บริหาร ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเป็นเรื่องใหม่ มีผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นจำนวนน้อย จึงขอนำเอาผลการวิจัยที่ใกล้เคียงมานำเสนอ ดังนี้

งานวิจัยในประเทศเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา มีผู้ได้ทำการวิจัยไว้ดังนี้

อนุรักษ์ อุบพงษ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการปฏิรูปการศึกษา ในจังหวัดสกลนคร พบว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร เห็นด้วยกับการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา ด้านการตั้งกรรมการโรงเรียน การประเมินความต้องการในการพัฒนาโรงเรียน การสร้างแผนปรับปรุงโรงเรียน การปฏิบัติตามแผนให้เกิดผลจริง การรายงานความก้าวหน้าต่อประชาชน การประเมินและปรับปรุงให้เป็นแผนต่อเนื่อง โดยเห็นด้วยในระดับ “มาก”

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. จากการศึกษาแนวทางปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาในการปฏิรูปการศึกษานั้น ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่า ควรกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางให้ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นให้มากที่สุด รัฐบาลควรจัดสรรทรัพยากรการบริหารให้เพียงพอ และควรกำหนดมาตรฐานซึ่งเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

อุบลแดง สิทธิวรเดช (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ปีการศึกษา 2539 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

1. ในภาพรวมโรงเรียนมีการดำเนินงานอยู่ในระดับ “มาก” โดยด้านครูและบุคลากรทางการศึกษามีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านระบบบริหารการศึกษาด้านโรงเรียนและสถานศึกษา และด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ตามลำดับ และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าผู้บริหาร คณะครู และกรรมการโรงเรียนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา และการปรับปรุงพัฒนา มีรูปธรรมที่เห็นเด่นชัดขึ้น แสดงให้เห็นว่ามีแนวโน้มที่จะเกิดการระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง

2. โรงเรียนมีปัญหาในเรื่องการนำแผนไปปฏิบัติ การที่ครูมีงานต้องรับผิดชอบมากเกินไป การให้ห้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่น และการสนับสนุนการดำเนินงานจากชุมชนในท้องถิ่น

3. โรงเรียนควรดำเนินการในเรื่อง การจัดสรรงบประมาณให้ทันกับความต้องการ พัฒนาบุคลากร การใช้สื่อ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้น และการดำเนินงานเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา

อานาพร ทวีพย์คง (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า

1. คณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษา มีบทบาทเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียนและด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน มีบทบาทอยู่ในระดับมาก นอกนั้นมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง

2. เปรียบเทียบบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษาตามตัวแปรอายุ วุฒิการศึกษา สถานภาพของกรรมการ ขนาดของโรงเรียน ปรากฏผล ดังนี้

2.1 คณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีบทบาทเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 คณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีบทบาทเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการประชาสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการให้ชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 คณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษาที่มีสถานภาพกรรมการต่างกัน มีบทบาทเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 คณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษาที่จำแนกตามขนาดของโรงเรียนที่เป็นกรรมการต่างกัน มีบทบาทเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. คณะกรรมการโรงเรียนปฏิรูปประถมศึกษาที่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ โรงเรียนควรร่วมกิจกรรม

พัฒนาชุมชนให้มากขึ้น โรงเรียนควรจัดอบรมหรือส่งครู อาจารย์เข้าอบรมวิชาชีพพิเศษสาขาต่าง ๆ ไว้ถ่ายทอดแก่ชุมชน โรงเรียนควรนำเสนอข่าวสารข้อมูลและรายงานการศึกษาแก่ชุมชน

ระพี น สุวรรณมุข (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง ศึกษาปัญหา ด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา ปีการศึกษา 2541 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร พบว่า

ข้าราชการครูโดยรวมและจำแนกตามตำแหน่งมีความคิดเห็นต่อปัญหาด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษาโดยภาพรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยเป็นรายด้านจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง ด้านการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการยกระดับมาตรฐานการเรียนการสอนทุกระดับชั้น โดยมีรายข้อที่มีปัญหาในระดับมากและระดับปานกลางที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 ข้อ คือ สื่อครุภัณฑ์ไม่เพียงพอต่อการสร้างแบบประเมินผล ความเพียงพอของงบประมาณเพื่อใช้จัดทำสื่ออุปกรณ์ในการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน และการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อสร้างเครื่องมือประเมินผลตามสภาพจริง นอกจากนี้ ครูวิชาการมีความคิดเห็นต่อปัญหาด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนโดยรวมและเป็นรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อำนาจ สารระชาต์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1. บุคลากรโดยส่วนรวม บุคลากรในโรงเรียนขนาดที่ 3 ประชากรรวมการโรงเรียนหรือผู้ทรงคุณวุฒิ และครูผู้สอนเห็นว่า ผลการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน 2 ด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา และด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ส่วนที่เหลืออีก 2 ด้านมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง บุคลากรในโรงเรียนขนาดที่ 2 เห็นว่า ผลการดำเนินงานดังกล่าวโดยภาพรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารโรงเรียนเห็นว่า ผลการดำเนินงานโดยภาพรวมและ 3 ด้านอยู่ในระดับมาก และด้านการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบุคลากรในโรงเรียนขนาดที่ 4 เห็นว่า ผลการดำเนินงานโดยภาพรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษาอยู่ในระดับมาก

2. บุคลากรในโรงเรียนขนาดต่างกันเห็นว่า ผลการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยภาพรวมและรายด้าน 3 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยบุคลากรในโรงเรียนขนาดที่ 2 เห็นว่ามีผล

การดำเนินงานโดยรวมทั้งการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา ด้านการปฏิรูปและบุคลากรทางการศึกษา และด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนมากกว่าบุคลากรในโรงเรียนขนาดที่ 3 และขนาดที่ 4 และบุคลากรในโรงเรียนขนาดที่ 3 เห็นว่ามีผลการดำเนินงานด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษามากกว่าบุคลากรในโรงเรียนขนาดที่ 4

3. บุคลากรที่มีสถานภาพต่างกันเห็นว่า ผลการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ศุ์ จงรักษ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการวัดผลการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา : ศึกษากรณีโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย พบว่า

1. ครูส่วนใหญ่รู้และเข้าใจหลักการ วิธีการประเมินผลการเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน การประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน การสอนซ่อมเสริมนักเรียน การสร้างแบบทดสอบแบบเลือกตอบและจัดทำเอกสารประเมินผลก่อนข้างดี แต่ไม่เข้าใจวิธีเลือกเครื่องมือและสร้างเครื่องมือวัดคุณลักษณะของนักเรียนด้านทักษะพิสัยและจิตพิสัย

2. ครูส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการสอนแบบบรรยาย ใช้สื่อประกอบการสอนเป็นบางครั้ง นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนน้อย กล่าวคือ นักเรียนไม่ได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดประสงค์การเรียน เลือกวิธีเรียนและการประเมินผลการเรียน

3. กระบวนการจัดและประเมินผลการเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่ปฏิบัติไม่สอดคล้องกับหลักการประเมินผลการเรียน กล่าวคือ ครูไม่ได้ตรวจสอบความรู้และทักษะพื้นฐานของนักเรียนก่อนสอนเนื้อหาหรือบทเรียนใหม่ การประเมินผลระหว่างเรียนครูวัดผลการเรียนด้วยวิธีการสังเกต สอบถาม ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด ในบางบทเรียนครูทดสอบจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อสะสมคะแนนไว้ประเมินการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุดประจำชั้น ครูส่วนใหญ่วัดจุดประสงค์การเรียนรู้ตอนใกล้ปิดภาคเรียน การทดสอบปลายภาคเรียนปลายปีดำเนินการสอบตามระเบียบการประเมินผลฯ ลักษณะข้อสอบส่วนมากวัดพฤติกรรมการความรู้ ความจำ คุณภาพของเครื่องมือวัดผลโดยภาพรวมมีความตรงและความเที่ยงต่ำ การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนไม่ว่าวิธีใดครูนำผลการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอนน้อย

4. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียนใช้เกณฑ์เพื่อพิจารณาตัดสิน 3 เกณฑ์ ได้แก่ เวลามาเรียน การผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้และผลการทดสอบปลายปี ซึ่งพบว่า ครูลงบันทึกเวลาเรียนของนักเรียนไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ผลการวัดจุดประสงค์การเรียนรู้ไม่ครอบคลุมพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยและจิตพิสัย ส่วนผลการสอบปลายปีครูปรับคะแนนของนักเรียนที่เรียนอ่อนบางคนให้ถึงเกณฑ์เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้เลื่อนชั้นเรียน และเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

โดยสรุป งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาจะกล่าวถึง ความคิดของครูและผู้บริหารต่อการปฏิรูปการศึกษา ทั้งในด้านการดำเนินงานโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา การวัดและประเมินผล บทบาทของกรรมการโรงเรียนด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และปัญหาด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนปฏิรูปการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนเห็นด้วยกับการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้

งานวิจัยในประเทศเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

นิวัฒน์ วาศิวิศร์ศักดิ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่องการปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม พบว่า

การปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมและ 8 ด้าน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ใ้เรียนอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนิรนัย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอุปนัย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอภิปราย ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการ และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบทดลอง ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบสำรวจความรู้สึกและการแก้ปัญหาความขัดแย้งมีการปฏิบัติอยู่ระดับปานกลาง โดยมีรายชื่อที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในแต่ละด้านดังนี้ ครูอธิบายให้นักเรียนเข้าใจในวิชาทดลอง นักเรียนมีส่วนร่วมในวางแผนหรือวางโครงการและนักเรียนทำการประเมินผลกิจกรรมหรือโครงการว่าบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ นักเรียนเก็บเครื่องมือเมื่อเสร็จกิจกรรม และครูตกลงกับนักเรียนในลักษณะของวิธีเรียน นักเรียนได้ทบทวนความรู้เดิมและนักเรียนได้กฎเกณฑ์หรือข้อสรุปไปใช้แก้ปัญหาหรือแบบฝึกหัดอื่น ๆ ครูระบุสิ่งที่จะสอนในแง่ของปัญหาเพื่อยั่วให้นักเรียนเกิดความสนใจและนักเรียนแสดงความคิดเห็นเพื่อแยกแยะสาเหตุ และลำดับความสำคัญของปัญหา นักเรียนวางแผนปฏิบัติและบันทึกการปฏิบัติงาน เพื่อรายงานและตรวจสอบความถูกต้องของทางเลือกและนักเรียนแสดงความคิดเห็นเพื่อแยกแยะสาเหตุและลำดับความสำคัญของปัญหา นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและสนับสนุนให้นักเรียนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ ครูนำทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรมที่กลุ่มและครูแนะนำทักษะในการเรียนร่วมกัน

สุรพงษ์ เศรษฐภูภักดี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอท่าบอง จังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2542 พบว่า

1. ครู-อาจารย์ โดยส่วนรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการสอนมีการดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ใน

ระดับมาก โดยการจัดในแต่ละด้านที่ดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การประเมินผล
 ตามสภาพจริงจากแฟ้มสะสมผลงานของนักเรียน การให้ผู้เรียนวิเคราะห์สิ่งที่เกี่ยวกับบทเรียน
 และการประชาสัมพันธ์สิ่งพิมพ์เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเผยแพร่แก่ครูให้ทราบอย่างทั่วถึง

2. ครู-อาจารย์ที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีการดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียน
 การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยรวมและเป็นรายด้าน 3 ด้านไม่แตกต่างกัน

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารการจัดการ
 เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญ
 ศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1. โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติ
 งานการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับ "มาก" ทั้ง 4
 ด้าน โดยมีข้อสังเกตว่า ด้านการจัดปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม ด้านการวางแผนการจัดการเรียน
 การสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการนิเทศติดตามผลมีการ
 ปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ปัญหาในการบริหารจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับ "มาก" ทั้ง 3
 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านการวางแผนการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรม
 การเรียนการสอน ส่วนที่เหลืออีกหนึ่งด้านคือ ด้านการนิเทศติดตามผลมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

3. ข้อเสนอแนะตามอันดับความสำคัญของแนวทางในการพัฒนาบริหารการจัดการ
 การเรียนการสอนนั้น ด้านปัจจัยสนับสนุนคือ ควรจัดสรรงบประมาณเป็นอันดับแรก และการ
 ส่งเสริมพัฒนาครูเป็นอันดับรองลงมา ด้านการวางแผนการจัดการเรียนการสอนคือ
 ควรที่ศึกษวิเคราะห์หลักสูตรให้เข้าใจเป็นอันดับแรก และการจัดทำและผลิตสื่อการสอนเป็น
 อันดับรองลงมาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเป็น
 อันดับแรก คือ ควรมีการวางแผนการนิเทศร่วมกันระหว่างครูผู้สอนกับฝ่ายวิชาการเป็น
 เรื่องแรก และการสร้างขวัญกำลังใจให้กับครูผู้สอนเป็นอันดับรองลงมา

โดยสรุป งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียน
 เป็นสำคัญจะกล่าวถึง การปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การดำเนินการ
 จัดประสบการณ์การเรียนการสอนและการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
 ซึ่งส่วนใหญ่แล้วครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนเห็นด้วยและปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาที่
 พบในการดำเนินการคือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านการวางแผนการเรียนการสอน และด้านการ
 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

งานวิจัยต่างประเทศ

การวิจัยในต่างประเทศที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึด
 ผู้เรียนเป็นสำคัญที่ได้ศึกษาค้นคว้าจะขอนำเสนอ ดังนี้

เอกการ์ และคนอื่นๆ (Akkari and others, 1998 : 45-61) ได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับทฤษฎีการสอนของครูในระดับประถมศึกษา ระหว่างชาวแอฟริกันอเมริกันและชาวยุโรปอเมริกันพบว่า ชาวแอฟริกันอเมริกันเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนของครูมีความสำคัญมากกว่าความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียน แต่ชาวยุโรปอเมริกันเชื่อว่า ในการจัดการเรียนการสอนต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

โคเปคซี และโฮวาลด์ (Kopacsi & Hochwald, 1998 : 32-39) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนอนุบาลของรัฐ ในมีเนซอตา ประเมินผลของโรงเรียนอนุบาลซึ่งเป็นการเริ่มต้นของโครงการโรงเรียนอนุบาลและในปีที่สามได้มีการปฏิรูปหลักสูตร การจัดห้องเรียน การจัดการ การวัดและประเมินผลและการบริหารโครงการพบว่า โครงการได้จัดให้มีรูปแบบที่ครูทำหน้าที่สอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางโดยตรงและมีการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

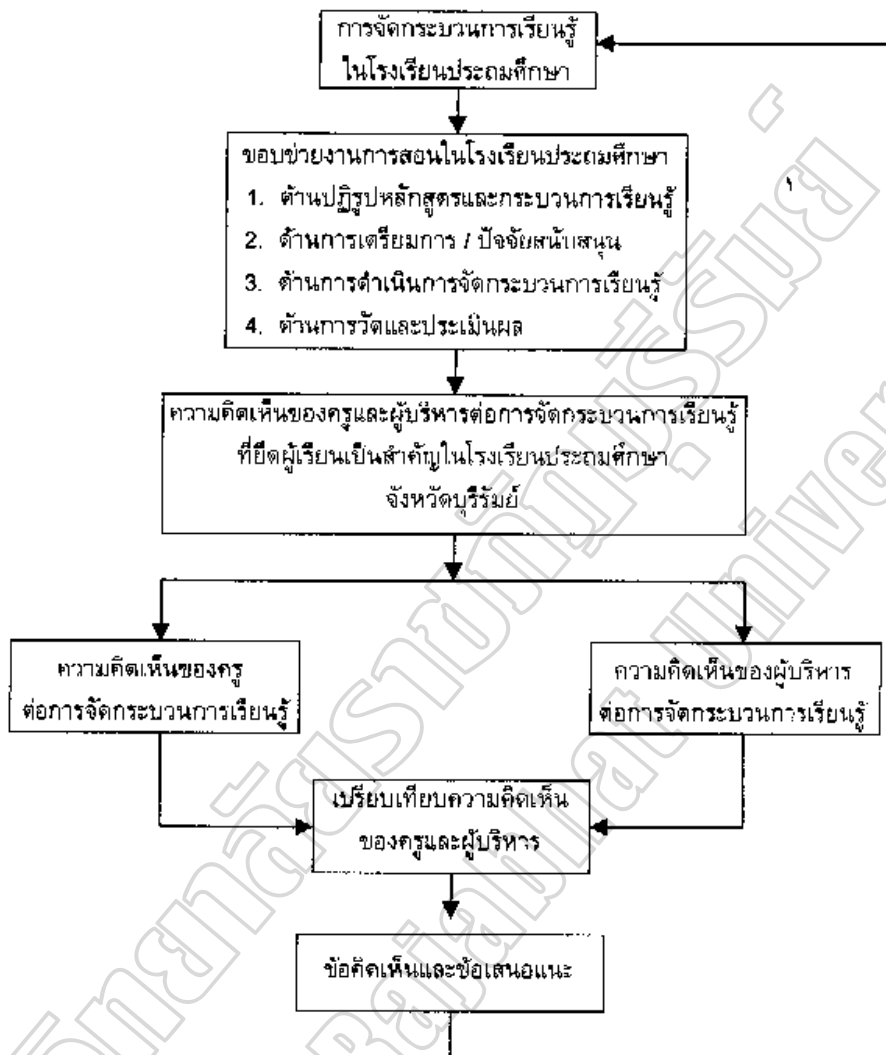
แจ็กสัน (Jackson, 1998 : 47-57) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในสภาวะความสงบในระดับก่อนประถมศึกษาในแถบเมดิฟิคาที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ โดยจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกันคือ 1) เด็กชาวคริสเตียน 2) เด็กทั่วไป และ 3) เด็กที่ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษพบว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมด้านความแตกต่างของเด็กในแต่ละกลุ่ม

โรดด์ (Rodd, 1999 : 21-29) ได้ทำการศึกษาริวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาของครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษาและผู้จัดการในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอังกฤษพบว่า มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในระดับชั้นก่อนประถมศึกษาและจะจัดกิจกรรมแบบเปิดเผยจัดเรียงเป็นระบบมีความผสมกลมกลืนกับชีวิตจริงและถือว่าปรัชญาการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

โดยสรุป งานวิจัยต่างประเทศตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะกล่าวถึง การจัดการศึกษาทั้งในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพโดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้อันเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

กรอบความคิดในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบความคิด เพื่อนำมาศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้บริหารต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้อันยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ภาพประกอบ 9 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย